

مدیریت دانش و علوم اطلاعات پیوندها و برهم کنش‌ها

■ اعظم صنعت جواد

دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، عضو هیئت علمی و مدیر گروه کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد

انجام فعالیت‌های پژوهشی داشته است. نتیجه بررسی شایه‌داغی (۱۳۸۸) از وضعیت انتشار مقالات مدیریت دانش بین سال‌های ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۸ نشان می‌دهد ۱۲/۶٪ (۸۷۵ مقاله) از مقالات این حوزه در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به انجام رسیده است که حدود ۶۰٪ این مقالات بعد از سال ۲۰۰۵ منتشر شده است. به نظر می‌رسد اگر مقایسه‌ای میان فعالیت‌های انجام گرفته در میان مباحث میان رشته‌ای در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام پذیرد، حوزه مدیریت دانش سهم قابل ملاحظه‌ای خواهد داشت. شاید یکی از دلایل گرایش به انجام تحقیق در این حوزه، از میان سایر عوامل نظیر نام حوزه، تمایل به کار در مباحث پرطمطراق و نام آور، تبعیت و الگو گرفتن از آثار سایرین، اهمیت حوزه مدیریت دانش به لحاظ کاربردی بودن و نیاز مراکزی باشد که کتابداران و متخصصان این حرفه در آنجا مشغول به فعالیت هستند. این گرایش را می‌توان در انجام پایان‌نامه‌های دکتری داخل (حسن زاده) و خارج کشور (صراف زاده، حاضری)، چاپ کتاب در حوزه مدیریت دانش و نیز ارائه و چاپ مقاله‌ها در مجلات و همایش‌ها و برگزاری همایش‌هایی در این حوزه به وضوح دید.

همایش یک‌روزه «مدیریت دانش و علوم اطلاعات: پیوندها و برهم کنش‌ها» نیز در پی گرایش و تمایل به انجام پژوهش در این حوزه میان رشته‌ای و خلائی که از سوی صاحب‌نظران (حسن زاده، ۱۳۸۸) در تبیین ارتباط آن با حوزه اطلاع‌رسانی داشته است برگزار گردید. هدف برگزاری این همایش تأکید ویژه بر جایگاه این علم در فرآیندهای مدیریت دانش به سبب نقش بسزایی است که این علم در فرآیند ضبط، ذخیره و بازیابی و اشاعه دانش دارد. از دیگر اهداف این همایش جلب توجه دانشگاهیان و پژوهشگران حوزه‌های مدیریت دانش و علم اطلاع‌رسانی به نقش مکمل و متقابل بالقوه این دو حوزه در کشف و تبیین راهکارهایی برای ارتقاء این رشته با مشارکت صاحب‌نظران هر دو حوزه است. این همایش با همکاری انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران در ۲۶ فروردین ۱۳۸۸ در مرکز اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی برگزار گردید. دبیر علمی همایش، دکتر محمد حسن زاده بود که تا کنون آثار زیادی از وی در حوزه مدیریت دانش به چاپ رسیده است؛ از جمله پایان‌نامه



■ مدیریت دانش و علوم اطلاعات: پیوندها و برهم کنش‌ها
مجموعه مقالات همایش ملی. به کوشش محمد حسن زاده، امید فاطمی، ابراهیم عمرانی؛ [برای انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، وزارت علوم تحقیقات و فناوری پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران]. تهران: کتابدار، ۱۳۸۸.
شابک ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۸۹-۱۳-۲

مقدمه

ورود فناوری اطلاعات و روند رو به رشد آن در سازمان‌ها موجب تسهیل فرآیند ایجاد، ارزیابی و بازنمون، توزیع و بکارگیری دانش شده که ابزار قدرت در سازمان‌هاست. به طوری که در سال‌های اخیر اجرای مدیریت دانش در سازمان‌ها جزء اولویت‌های پژوهشی و اجرائی هر سازمانی شده است. ذخیره، بکارگیری و اشاعه دانش که از مباحث اساسی علم اطلاع‌رسانی است و در واقع وجه تشابه میان مدیریت دانش و علم اطلاع‌رسانی محسوب می‌شود، متخصصان این علم را به فعالیت در حوزه مدیریت دانش برانگیخته است. تمایل به پژوهش و فعالیت در حوزه مدیریت دانش یکی از موضوعاتی بوده است که در چند سال اخیر در حوزه اطلاع‌رسانی بیشترین گرایش در میان مباحث میان رشته‌ای را در



کتاب مجموعه‌ای از مقالاتی را ارائه داده است که بیانگر پیوند حوزه مدیریت دانش و حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی است، و علاوه بر ارائه چارچوبی نظری درخصوص مفاهیم مدیریت دانش، با چاپ مقالاتی که در عمل به بررسی مدیریت دانش در حوزه کتابداری پرداخته‌اند، چارچوبی عملی برای متخصصین حوزه اطلاع‌رسانی و نیز کتابداران، به‌منظور اجرای فرآیندهای مدیریت دانش فراهم آورده است

محتوای اثر

کتاب «مجموعه مقالات» حاوی ۳۰ مقاله پذیرفته شده در این همایش است که ابتدا مقالاتی که به‌صورت شفاهی (۱۴ مقاله) و سپس مقالاتی که به‌صورت پوستر ارائه شدند (۹ مقاله) و در نهایت سایر مقالات پذیرفته شده (۷ مقاله) ارائه شده است. کتاب ۶۱۹ صفحه دارد که شامل صفحات عنوان، پشت صفحه عنوان، فهرست مطالب، پیش‌گفتاری کوتاه از دکتر حسن زاده، دبیر علمی همایش و ویراستار اول مجموعه مقالات و سپس متن اصلی کتاب یا متن کامل مقالات است. این کتاب در سال ۱۳۸۸ در دو نوبت به چاپ رسیده است.

نقاط قوت

کتاب مجموعه‌ای از مقالاتی را ارائه داده است که بیانگر پیوند حوزه مدیریت دانش و حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی است، و علاوه بر ارائه چارچوبی نظری درخصوص مفاهیم مدیریت دانش، با چاپ مقالاتی که در عمل به بررسی مدیریت دانش در حوزه کتابداری پرداخته‌اند، چارچوبی عملی برای متخصصین حوزه اطلاع‌رسانی و نیز کتابداران، به‌منظور اجرای فرآیندهای مدیریت دانش فراهم

دکتری وی تحت عنوان «بررسی عوامل زیرساختی مدیریت دانش در دولت» (۱۳۸۵) و کتاب «مدیریت دانش: مفاهیم و زیرساخت‌ها» (۱۳۸۶)، و مقاله «نقش کتابداران و اطلاع‌رسانان در مدیریت دانش سازمان‌ها» (۱۳۸۳). همچنین بیشتر اعضای کمیته علمی همایش نیز افراد صاحب‌نظر و دارای آثار چاپ شده‌ای در مدیریت دانش هستند. محورهای همایش عبارت بودند از: مدیریت دانش و مدیریت اطلاعات؛ اشتراک و افتراق در مفاهیم، نظریه‌ها و الگوها؛ مدیریت دانش و مدیریت اطلاعات؛ نقدها و نظرها؛ مدیریت دانش و دانش میان‌سازمانی؛ مدیریت دانش و روابط میان‌رشته‌ای؛ مدیریت دانش و سرمایه معنوی؛ فناوری اطلاعات و بهینه‌سازی مدیریت دانش؛ مدیریت محتوا و مدیریت دانش؛ نظام مدیریت دانش و مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی؛ گزارش‌ها و تجربه‌های پژوهشی مدیریت دانش در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی؛ گزارش‌ها و تجربه‌های موفقیت متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسان در مدیریت دانش؛ راهبردها و روش‌های ارزیابی دانش و مدیریت دانش؛ علوم اطلاعات و گردآوری، انتقال و ارزیابی دانش؛ مبانی نظری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و مدیریت دانش؛ سازماندهی اطلاعات و مدیریت دانش در سازمان‌های دانش‌محور؛ مدیریت دانش و آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ مستندسازی تجربه‌ها از دیدگاه مدیریت دانش و نقش ابزارها و تجربیات کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ ارتباطان دانش (واسطه‌های دانش) و تخصص‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ وضعیت مدیریت دانش در ایران؛ کتابداران و اطلاع‌رسانان و مدیریت دانش؛ تحلیل پژوهش‌های مدیریت دانش در ایران؛ کاربردهای پیشنهادی مدیریت دانش در ایران؛ مدیریت دانش و افق‌های تازه در چشم‌انداز علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ فرصت‌ها و تهدیدهای مدیریت دانش برای کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی. حاصل برگزاری این همایش چاپ مجموعه مقاله‌ای با مشخصات کتاب‌شناختی و ویژگی‌هایی با نقاط ضعف و قوت است که منتقد در حد مجال در ادامه به آنها اشاره کرده است.



**اگر چه فهرست مندرجات
بر اساس نوع مقالات ارائه
شده به صورت شفاهی
و پوستر و سایر مقالات
پذیرفته شده تنظیم شده
است، اما نوعی بی‌نظمی
موضوعی بر ارائه مقالات
حاکم است**

خوانندگان کتاب است.

از دیگر نقاط ضعف که مورد فوق را تشدید می‌کند، نبود نمایه‌های انتهای کتاب است. مقالات تخصصی ارائه شده در حوزه مدیریت دانش به‌عنوان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای و مرتبط با علم اطلاع‌رسانی و جایگاهی که این علم به‌لحاظ نظری و عملی در پیوند با مدیریت دانش داشته است، در مجموعه‌ای به چاپ رسیده که مقالات آن حاوی بسیاری مفاهیم تخصصی و اصطلاحات اخص است. نمایه ابزاری لازم و ضروری به‌منظور سرعت و سهولت در بازیابی این مفاهیم است. علاوه بر نمایه موضوعی، نمایه مؤلفان یا اشخاص نیز می‌توانست معرف افراد فعال در این حوزه باشد. در فهرست مندرجات نیز نام مؤلفان در کنار عناوین مقالات ذکر نشده، لذا اطلاع از نام افراد تنها با رجوع به تک تک مقالات میسر خواهد بود.

بررسی کتاب نشان می‌دهد که همایش برای ارائه مقالات، الگو یا قالب خاصی در اختیار پژوهشگران قرار نداده است یا به آن پای‌بند نبوده است. تعداد زیاد صفحات برخی مقالات - در همایش‌ها مقالاتی با تعداد صفحات زیاد متعارف نیست - نظیر مقاله‌ی مرادی (۲۴ صفحه)، حکایت از فرصت‌های نابرابر برای مؤلفان در ارائه آثار و پژوهش‌هایشان دارد. عدم یک‌دستی و رعایت الگویی خاص در ارجاعات، استفاده از فونت‌ها و قلم‌های متفاوت، غلط‌های چاپی (ص ۱۸: اطلاعاتی، ساماندهی؛ ارائه ناقص جدول دسته‌بندی مهارت‌ها در تیم مدیریت دانش، ص ۳۳)، و عدم رعایت آئین نگارش در مقالات همگی گواه عدم رعایت الگویی یکسان در چاپ مقالات است.

از دیگر ضعف‌های کتاب می‌توان به موارد زیر اشاره کرد که برای هر کدام نمونه یا نمونه‌هایی ارائه شده است:

- جملات و پاراگراف‌های تکراری در برخی مقالات نظیر «مدیران موفق تنها به دنبال ... شکل گرفته» در صفحات ۱۳ و ۱۵.
- عدم یکنواختی در کاربرد کلماتی نظیر شکل، تصویر و نمودار و نیز رعایت نکردن قواعد مربوط به بکارگیری آنها (ص ۵۰، ۵۳، ۵۶، ۵۷، ۱۳۸ و ۱۳۹). برای مثال در برخی مقالات عنوان جداول

آورده است که در راستای اهداف مورد نظر همایش بود است: «... کشف و تبیین راهکارهای ارتقاء مشارکت میان‌رشته‌ای». کتاب با انتخاب، پذیرش و نهایتاً چاپ مقالات در یک مجموعه به‌خوبی توانسته است جایگاه علم اطلاع‌رسانی و متخصصان این علم را در فرآیندهای دانش در ایران ترسیم کند.

نقاط ضعف

عمدتاً نحوه ارائه مطالب در مجموعه مقالات همایش‌ها تابع نظم است که متناسب با موضوع همایش تعریف می‌شود. این نظم در همایش‌های تخصصی، چهارچوب موضوعات یا محورهاست. در واقع محورهای همایش مبنای پذیرش، تفکیک، زمان و نوع ارائه و نهایتاً مندرجات کتاب «مجموعه مقالات» است. در برخی همایش‌ها نیز ترتیب ارائه مقالات که آن نیز مبتنی بر محورهای تخصصی همایش است، مبنای نظم مطالب در مجموعه مقالات است. اگر چه فهرست مندرجات بر اساس نوع مقالات ارائه شده به‌صورت شفاهی و پوستر و سایر مقالات پذیرفته شده تنظیم شده است، اما نوعی بی‌نظمی موضوعی بر ارائه مقالات حاکم است. معلوم نیست ارائه مقالات بر اساس نوع، بر چه مبنایی تنظیم شده است؛ نام مؤلف یا عنوان مقاله؟ اهمیت این مسئله از آنجاست که نمایانگر مباحث مطرح شده در همایش و مبین پوشش موضوعی همایش است، ضمن آنکه راهنمایی سریع از رئوس مطالب برای



در بالا و در برخی در زیر جداول آمده است (مقایسه ص ۱۴۷ و ۸۵). نقص اشاره شده به وفور در کتاب دیده می‌شود.

- درج تصاویر یا جداول بدون اشاره به آنها در داخل متن و یا درج عنوان برای آنها، مانند ص ۲۸۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱ و ۳۱۵
- استفاده از الگوها، و بعضاً عدم بکارگیری الگوی خاص و حتی الگوهای متفاوت در یک مقاله در قسمت منابع و ماخذ و نیز استفاده از فونت‌ها و قلم‌های متفاوت (ص ۱۱۴، ۱۲۷ و ۳۱۲).
- عدم یکنواختی در درج معادل نام افراد، در برخی مقالات در پانویس، و در برخی دیگر در داخل متن مقاله آمده است (ص ۶۱ و ۲۵).
- کیفیت نامطلوب چاپ تصاویر، مانند تصاویر صفحات ۲۲۲، ۵۶ و ۵۷.
- عدم رعایت حاشیه‌ها، شیوه متفاوت تنظیم بخش‌ها و زیر بخش‌ها در مقالات، نظیر شماره‌گذاری ص ۱۳۰ یا تورفتگی و ...
- عدم ذکر زمان و مکان برگزاری همایش در کتاب. تنها به ذکر شهر برگزاری اکتفا شده است.

سخن پایانی

علم اطلاع‌رسانی در نظر و عمل اکنون با تخصصی شدن علوم، با بسیاری دیگر از حوزه‌های تخصصی ارتباط و برهم کنش دارد. حوزه مدیریت دانش نیز از حوزه‌هایی است که در سال‌های اخیر به لحاظ ماهیتی که هر دو حوزه دارند، تعاملات و برهم کنش‌هایی با حوزه اطلاع‌رسانی داشته است؛ به گونه‌ای که جاذبه‌ها و نیازهایی را برانگیخته که به دنبال آن متخصصان اطلاع‌رسانی را به انجام پژوهش در ارتباط با این حوزه ترغیب کرده است. برگزاری همایش‌هایی نظیر «مدیریت دانش و علوم اطلاعات ...» و به دنبال آن چاپ مجموعه مقالات آن، یکی از مهم‌ترین راه‌های نشان دادن وضعیت این علم و پیوند آن با سایر حوزه‌هاست. لذا آنچه می‌تواند مشارکت و پیشرفت‌های آتی علم را در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای به دنبال داشته باشد، پیگیری پژوهش‌هایی است که در مجموعه مقالات این نوع همایش‌ها به چاپ می‌رسد. بنابراین اگرچه در هر همایشی زمان زیادی صرف انتخاب و انتساب کمیته علمی، محورها و اهداف همایش می‌شود و متناسب با این اهداف و محورها، مقالات پذیرش و انتخاب می‌شوند، متأسفانه با نزدیک شدن به زمان برگزاری همایش‌ها و به دلیل کمبود وقت، مجموعه مقالات از دقت لازم برای اثری ماندگار و راهکاری برای پژوهش‌های آتی برخوردار نیست و معمولاً با شتابزدگی به چاپ می‌رسد. و از آنجا که این مجموعه مورد ویرایش مجدد قرار نمی‌گیرد، اشتباهات قابل اصلاح نیست. اهمیت نقد کتاب‌های مجموعه مقالات، ارائه راهکارها و توصیه‌هایی برای برگزارکنندگان همایش‌های آینده است. علاوه بر آن، الگو قرار دادن مجموعه مقالات و توصیه‌ها و چارچوب‌های همایش‌های تخصصی مهمی که در هر حوزه برگزار می‌شود و دستورالعمل‌ها و راهنمایی‌هایی که برای چاپ مقالات در این همایش‌ها ارائه شده است مثر ممر

خواهد بود. فتاحی (۱۳۸۷) نیز راهکارهایی برای برگزاری یک همایش موفق ارائه داده است.

پی‌نوشت

1.Sanatjoo@gmail.com

مآخذ

۱. حسن زاده، م. (۱۳۸۳). نقش کتابداران و اطلاع‌رسانان در مدیریت دانش سازمان‌ها. فصل‌نامه کتاب، ۵۹، ۱۰۱-۱۰۸.
۲. حسن زاده، م. (۱۳۸۵). بررسی عوامل زیرساختی مدیریت دانش در دولت. رساله دکتری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه فردوسی مشهد.
۳. حسن زاده، م. (۱۳۸۶). مدیریت دانش: مفاهیم و زیرساخت‌ها. تهران: نشر کتابدار.
۴. شاه‌بداغی، ا. (۱۳۸۸). بررسی وضعیت انتشار و استناد به مقالات مدیریت دانش بر اساس گزارش‌های نمایه‌نامه‌های استنادی علوم از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۸ میلادی. مدیریت دانش و علوم اطلاعات: پیوندها و برهم کنش‌ها. تهران: کتابدار.
۵. فتاحی، ر. (۱۳۸۷). مدیریت همایش‌های علمی و حرفه‌ای: راهنمای برگزاری یک همایش موفق. تهران: چاپار، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، ۱۳۸۷.